

Mateusz Sokulski

PAWEŁ JASIENICA

(1909.-2009.)

povijest,
Sveučilište u
Wrocławu, Poljska

Paweł Jasienica (pravo ime Lech Beynar) bio je poljski intelektualac rođen 10. studenog 1909. godine u Simbirsku (danas Uljanovsk) u Rusiji.¹ Rođen je u patriotskoj obitelji Poljaka, njegovi su preci pobjegli u Francusku nakon poljskih ustanaka 1830. i 1863. godine, a kasnije su se preselili u Rusiju. Njegova obitelj bila je dobrog materijalnog statusa te je on i odrastao u takvu okruženju.² Nakon Prvoga svjetskog rata obitelj Paweła Jasienice preselila se u Poljsku. U svojim memoarima Jasienica se sjeća Rusije i događaja iz Prvoga svjetskog rata, kao i boljševičke revolucije i građanskoga rata između Crvene i Bijele armije. Ono što pamti još iz carskog razdoblja jest veliki sraz između inteligencije, elite i običnog naroda.³ Sudbinu zemlje u kojoj se rodio opisuje kroz anegdotu. U jednom razgovoru, ruski časnik, koji se vraća kroz Poljsku u već komunističku Rusiju, pita jednog Poljaka koliko stanovnika ima Poljska. Dobivši odgovor: „Oko 27 milijuna“, rekao je: „Kod nas više ima u konclogorima.“⁴ Iako tvrdi da zbivanja boljševičke revolucije nisu imala snažan odjek na provinciju, ostalo mu je u pamćenju vrijeme građanskog rata kada su se, kako navodi, na obje strane događali najveći zločini. Događaji koji su slijedili boljševičku revoluciju imali su snažan utjecaj na Jasienicu koji je zaključio kako je baš u ovo vrijeme bilo zacrtano i okarakterizirano 20. stoljeće, obilježeno barbarskim zločinima.⁵

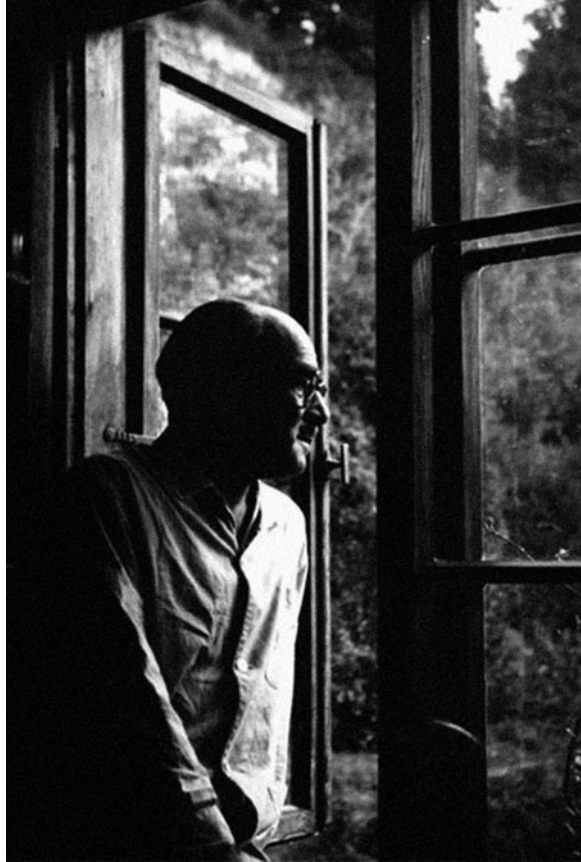
Jasienica je završio povijest na Sveučilištu Stefan Batory u Vilniusu, a nakon studija je radio kao profesor u Grodnu te na radiju u Vilniusu.⁶ Ovaj poljski povjesničar bio je vrlo privržen Vilniusu, gradu s najstarijim sveučilištem u tom dijelu Europe. Jasienica je, što se vidi u njegovim povijesnim knjigama, bio fasciniran poviješću Republike Dvaju Naroda. Vilnius je, uz Krakov, bio simbol države Poljaka i Litvanaca, velike, snažne i tolerantne zemlje.

Jasienica je sudjelovao u obrambenom ratu tijekom rujanske kampanje 1939. godine; bio je zarobljen, no uspio je pobjeći. Od 1941. godine sudjelovao je u poljskom pokretu otpora u Savezu oružane borbe (*Związek Walki Zbrojnej*) te u Zemaljskoj armiji (*Armia Krajowa*). Borio se i u okolici sela Jasienica, odakle je i uzeo svoj književni nadimak.⁷ Prisjeća se kako su 1944. godine Sovjeti ušli u Vilnius te su, umjesto suradnje s poljskom vojskom u borbi protiv Nijemaca, uhvatili i zarobili vodstvo poljskih odreda te regije. Kasnije je došlo i do uhićenja najvažnijih poljskih vođa iz vojne konspiracije te njihova procesuiranja u Moskvi, tzv. „processa šesnaestorice“. Ova je činjenica uvjerila Jasienicu i njegove suborce kako u komunističkoj stvarnosti nema za njih mjesta, osim skrivanja u šumi.⁸ Jasienica, iako je bio angažiran u javnom životu, bio je vrlo distanciran prema komunističkoj vlasti.

Od 1946. godine član je uredništva tjednika „Tygodnik Powszechny“. Književni nadimak uzeo je kasnije. Naime njegova je supruga ostala u Vilnius, no o njegovoj se sudbini nije još znalo, pretpostavljali su da je poginuo tijekom rata. Kako konstatira, njegovo „čudesno uskrснуće“ moglo je doprinijeti tome da njegova supruga podijeli sudbinu njegovih roditelja i sestre, koju su 1940. godine Sovjeti odveli do Kazahstana.⁹ U srpnju 1948. godine bio je uhićen zbog svoje djelatnosti u Zemaljskoj armiji, no pušten je na slobodu nakon dva mjeseca, na intervenciju Bolesława Piaseckog.¹⁰ Jasienica je bio i član Društva književnika Poljske (*Związek Literatów Polskich*) te član *Pen Cluba*. Godine 1964. Jasienica je bio jedan od potpisnika tzv. „Pisma 34“, kojim su se potpisnici suprotstavili prisutnosti cenzure u javnom životu. Godine 1968. ovaj povjesničar ponovno se suprotstavio komunističkom režimu, podržavajući štrajk studenata varšavskog sveučilišta.¹¹ Sve to izazvalo je hajku na Jasienicu koji je, kasnije u tijeku antisemitske kampanje koju je pokrenula komunistička vlast, bio optužen da je „član 5. kolone“, „imperijalističkih snaga“ i „cionista“. ¹² Komunističke vlasti širile su različite insinuuacije pomoću kojih su željeli diskreditirati Jasienicu. Tek 1980. Društvo književnika Poljske primijenilo je rezoluciju u kojoj je bilo navedeno da su sve optužbe usmjerene protiv Jasienice krajem 60-ih godina bile lažne.¹³ Kako se kasnije pokazalo, druga žena Paweła Jasienice bila je suradnica tajnih komunističkih služba te se za njega udala po nalogu, a cijeli su brak aranžirali komunisti. Na taj su način željeli imati kontrolu nad nepokornim intelektualcem, prateći ga kao opasnog protivnika komunizma.

Kako piše Władysław Bartoszewski,¹⁴ Paweł Jasienica bio je intelektualac u pravom smislu riječi. Svoju je publicističku djelatnost započeo za vrijeme okupacije u konspiracijskim časopisima. Pisao je političko-povijesne članke. Zanimao se ne samo za povijest, već i za medicinu, arheologiju, tehniku te društveni život u razorenoj poslijeratnoj Poljskoj.¹⁵ No njegova strast bila je nedvojbeno povijest koju je shvaćao kao ključ za razumijevanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Iznimno je cijenio značenje međuratnog razdoblja za Poljsku, kao i stav koji je zauzelo poljsko društvo za vrijeme Drugoga svjetskog rata, a sam je sudjelovao u oporbi.¹⁶

Dakle za vrijeme Drugoga svjetskog rata počeo se baviti publicistikom i esejistikom, a početkom njegove publicistike smatra se, uz 1944. godinu, i pismo „Budnica“ (*Pobudka*), vezano za poljsku vojsku koja se nalazila u vilniškoj regiji.¹⁷ Pisao je članke o povijesti 20. stoljeća, no pravi interes mu je ležao u povijesti novog vijeka.¹⁸ Kao što je već spomenuto, bio je vezan za Vilnius koji je promatrao kao simbol države

Poljaka i Litvanaca. To je, kao što se može pretpostaviti, utjecalo na njegovo zanimanje za to razdoblje. Iznimno je bio privržen svojim „Mislima o drevnoj Poljskoj“ (*Mysli o dawnej Polsce*), zatim „Samo o povijesti“ (*Tylko o historii*), „Dva puta“ (*Dwie drogi*), no svjestan je bio velikog značenja esejističkog ciklusa „Poljska Piastovića“ (1960.), „Poljska Jagelovića“ (1963.) i „Republika Dvaju Naroda“ (1967.–72.). Zanimanje Jasienice za ranonovovjekovlje odnosno razdoblje Poljsko-Litvanske Unije omogućio mu je bavljenje temama koje su se povezivale s pitanjima nastalima u 20. stoljeću. Posebice je istražio geopolitičke odnose s Ukrajinom.¹⁹ Godine 1969. Jasienica je završio svoje zadnje djelo, „Razmišljanja o građanskom ratu“ (*Rozważania o wojnie domowej*), u kojem piše o zbivanjima za Francuske revolucije ili točnije o dramatičnom ustanku u Vandeji.²⁰ Kako konstatira poljski povjesničar Andrzej Paczkowski, Jasieničinu su knjige iznimno zanimljiva „povijest za običan puk“.²¹ Drugi poljski povjesničar Andrzej Friszke zaključuje da je ciklus koji je napisao Jasienica o povijesti Poljske bio reakcija na poslijeratne propagandne teme koje su forsirali komunisti. Jasienica je prikazivao trajnost tradicije i kulture Poljaka; protivio se time komunističkim dogmama. Njegova vizija poljske povijesti bila je duboko subjektivna, puna razmišljanja o sudbini zemlje. Prikazivao je koje su vrijednosti najvažnije u povijesti, koji su stavovi, ponašanja i događaji bili vrijedni – razumijevanje dobrobiti države, otvorenost prema drugim kulturama, tolerancija i demokracija.²² Jasienica je, pišući o uniji između Poljaka i Litvanaca 1386. godine u Krevu i 1569. godine u Lublinu, promatrao tu odluku kao vrhunac diplomatske sposobnosti tadašnjih elita, no prigovarao je zanemarivanje ukrajinskoga pitanja. Držao je da Republika Dvaju Naroda nije bila istovjetna samo pojmu Poljske, nego je imala puno šire značenje zbog suživota naroda. Vidio je golemi

međusobni utjecaj Poljaka i Ukrajinaca, a nerješavanje ukrajinskoga pitanja promatrao je kao jednu od najvećih pogrešaka ove zemlje. Konstatirao je da bi Ukrajinci trebali biti jedan od tri nacionalna subjekta ove zemlje do čega nije došlo.²³ Godine 1962. Jasienica je objavio članak naslovljen „Poljska anarhija“ u časopisu „Przegląd Kulturalny“ („Kulturni pregled“), u kojem je konstatirao da razlog povijesnog pada Poljske nije „nacionalna sklonost za zloupotrebljavanje vlasti“, nego „zloupotrebljavanje vlasti od strane vladajućih“.²⁴

Godine 1970. Jasienica je počeo pisati „Memoare“ gdje se osvrnuo na događaje iz svoga života, no zbog smrti iste godine memoari nisu dovršeni.²⁵ Ovaj poljski povjesničar zbog svoje biografije i uvjerenja nije bio miljenik komunističkih vlasti koje su ga na različite načine pokušavale diskreditirati. Nije mogao ni jasno izražavati sve što je želio napisati, no, kako navodi, naučio je savršeno pisati između redaka ono što nije mogao otvoreno reći.²⁶ Iako mu je komunistička vlast stvarala različite prepreke te mu u očima društva pokušala umanjiti značenje, njegove su knjige postale iznimno važne i vrlo cijenjene među Poljacima. Kako zaključuje ukrajinski povjesničar Stephen Velichenko, iako je sam Jasienica držao da su njegove knjige samo zbirke eseja, postale su najčešće tiskane povijesne knjige u poslijeratnoj Poljskoj.²⁷

IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE

1935. - *Zygmunt August na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa.*

1939. - *Ziemie północno-wschodnie Rzeczypospolitej za Sasów.*

1935. - *Biały front.*

1956. - *Archeologia na wryrywki. Reportaże.*

1960. - *Mysli o dawnej Polsce.*

1960. - *Polska Piastów.*

1962. - *Tylko o historii.*

1963. - *Polska Jagiellonów.*

1967.-1972. - *Rzeczpospolita Obojga Narodów.*

1988. - *Polska anarchia.*

KORIŠTENA LITERATURA:

Frizske, A. *Opozycja polityczna w PRL 1945-1980.* Londyn, 1994.

Fik, Marta. *Kultura polska po Jalcie. Kronika lat 1944-1981.* Londyn, 1989.

Jasienica, P. *Pamiętnik.* Warszawa, 2007.

Paczkowski, A. *Pół wieku dziejów Polski.* Warszawa, 2005.

Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku. Ur. W. Roszkowskiego i J. Kofmana. Warszawa, 2004.

Velychenko, Stephen. *Shaping identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish accounts of Ukrainian history, 1914-1991.* New York, 1993.

BILJEŠKE

- * Slika preuzeta s: www.m.onet.pl/_m/9c71bb180c1c140069c11ca21f367df7,29,1.jpg (28.III.2010.).
- 1 *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, pod red. W. Roszkowskiego i J. Kofmana, Warszawa 2004, s. 504.
- 2 P. Jasienica, *Pamiętnik*, Warszawa 2007, s. 27-32.
- 3 *Ibidem*, s. 34.
- 4 *Ibidem*, s. 39.
- 5 *Ibidem*, s. 44-50, 51-76.
- 6 *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 504.
- 7 *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 504.
- 8 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 196-197.
- 9 *Ibidem*, s. 199-200.
- 10 Bolesław Piasecki – nacionalistički političar, prije rata djelatnik radikalnog ONR-a, kasnije ONR-Falanga. Za vrijeme II. svjetskog rata sudjelovao je u borbi protiv okupatora. Poslije 1945. godine zajedno je s nekim nacionalistima pristao surađivati s komunistima. Lansirao je tezu u dvo-svjetonozoru koji bi spajao katolicizam i komunizam. Za: *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 974-975 i *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 504.
- 11 *Ibidem*, s. 504.
- 12 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 16-21.
- 13 *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 505.
- 14 Vojnik u Zemaljskoj armiji, logoraš u Auschwitzu, djelatnik *Żegote* – organizacije koja je spašavala Židove od nacista. Odlikovan je kao *Pravednik među narodima svijeta*; djelatnik antikomunističke opozicije, nakon 1989. godine dvaput je bio ministar vanjskih poslova; zaslužan i u poljsko-njemačkom pomirenju.
- 15 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 5-7.
- 16 *Ibidem*, s. 7-8.
- 17 *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 504.
- 18 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 7.
- 19 Više o tome: Stephen Velychenko, *Shaping Identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish Accounts of Ukrainian History, 1914-1991* (Palgrave Macmillan, 1993.), 96-97.
- 20 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 11-12; *Słownik biograficzny...*, *op. cit.*, s. 504.
- 21 A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 257.
- 22 A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945-1980*, Londyn 1994, s. 171.
- 23 Stephen Velychenko, *Shaping identity in Eastern Europe and Russia: Soviet-Russian and Polish accounts of Ukrainian history, 1914-1991*, New York 1993, s. 96-99.
- 24 Marta Fik, *Kultura polska po Jalcie. Kronika lat 1944-1981*, Londyn 1989, s. 344.
- 25 P. Jasienica, *op. cit.*, s. 13.
- 26 *Ibidem*, s. 23.
- 27 S. Velychenko, *op. cit.*, s. 96.

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com